Preot Prof. Univ. Dr.
Constantin
Valer Necula
Facultatea de Teologie
„Andrei Şaguna”,
Sibiu

Dimensiuni ale catehezei Sfinților Părinți. Din veacurile primare în misiunea catehetică de azi

Dintre provocările pe care viața duhovnicească le aduce în viața unui preot, una merită împărtășită cu precădere: cunoașterea Textelor Părinților Bisericii. Întrebarea este atât de simplă și, deseori, patrologii o exprimă cu simplitate. Privind spre viața Sfântului Iustin Martirul și Filozoful, la opera sa, unul dintre acești specialiști scrie: „dintre toți filozofii creștini din secolul al II-lea, Iustin este cel mai important. Tot el este cel care ne atinge în profunzimea ființei noastre. Acest laic, acest intelectual amorsează dialogul cu evreii și păgânii. Viața sa a fost o lungă căutare a adevărului. Din opera sa, compusă cu duritate și fără artă, rezultă o mărturie al cărei preț a crescut între timp. Creștinismul, pentru el, nu este o doctrină, ci o Persoană: Cuvântul întrupat și răstignit. În acest om, care a trăit cu optsprezece secole în urmă, noi percepem ecoul căutărilor noastre, al obiecțiilor noastre, al certitudinilor noastre. În el descoperim un suflet deschis, o putere de acceptare, o voință de dialog, care dezarmează și încântă. Dacă astăzi multe din operele sale sunt pierdute, cele rămase ne redau jurnalul intim al acestui creștin și suficiente date ca să ne dezvăluie viața sa de la naștere și perioada de formare, până la martiriul său”[1]. La fel par a fi lecturile sufletești cu fiecare dintre Părinții care constituie învățătorii duhovnicești ai începuturilor, dar și construcția de forță a teologiei de astăzi. Biserica este mereu în dinamica unei căutări și construcții a adevărului care trece dincolo de cultura socială. Pentru cei care se întreabă de ce Părinții erau ascultați, iar nouă ne este greu să emitem azi pe lungimea lor de undă duhovnicească, trebuie să admitem că exista o structură a comunicării în epoca patristică din care nu prea mai reușim să ne hrănim identitatea catehetică.

Ceea ce trebuie să admitem este că trupele Romei au supus teritorii și cetăți, dar în nucleul intelectual al vremii. Când se construiește gândirea misionar-pastorală a Bisericii, este limpede că Orientul frânge mândria romană. Ce anume aduc Părinții Bisericii în plus față de poezia și filozo-

1 Adalbert Hamman, *Părinții Bisericii*, Ed. Sapientia, Iași, 2005, p. 29.

fia vremii, care erau dimensiunile rostirii lor catehetice prin care mișcau spre Evanghelie pe sofisticații cetățeni ai sofisticatului Imperiu Roman? Avem de a face cu un creștinism primar „contagios" intelectual, în vreme ce acum trăim o contagiere de frică, un soi de paralizie duhovnicească, în rostire și ascultare deopotrivă. Și nu, nu este o remarcă critică. Ci, mai curând, o constatare care are nevoie de analiză pentru a se putea constitui în impuls cultural și sufletesc deopotrivă. Când Biserica se desprinde de comunitatea de la templu și primește din belșug darul Duhului Sfânt, nu se așază în opoziție nici cu Templu și nici cu gândirea filozofiei grecești ori latine, ci, pur și simplu, identifică limitele acelora. Și propune alternativa. O gândire emancipată în lucrarea Duhului Sfânt și în gândirea practică a trăirii vieții în Hristos.

Trebuie subliniat de la început că, dincolo de dezvoltarea Evangheliilor ori a epistolelor Apostolilor, avem o serie de texte care converg în direcția explicării conținuturilor de credință, evoluează asemenea unei plasme catehetice din care aveau să se dezvolte construcții ale mecanismului mărturisirii de credință. Avem de a face cu texte care conțin dialoguri ale Celui Înviat (dialoguri gnostice, epistola apostolilor), lucrări care povestesc Nașterea Mântuitorului (*Protoevanghelia lui Iacov* ori *Evanghelia după Toma*) ori o serie de Fapte Apocrife (ale Apostolilor)[2]. Toate aceste texte, neacceptate de Biserică, dar în uzul unor persoane care căutau să afle adevărul despre viața veșnică, descoperă lectorului de azi empatia literară la metaforă și cultura unei trăiri sincere a căutării. Acestor texte se vor alătura în timp multe altele, apocrife ori marcate de gnoză ruptă de Hristos. Unele vor primi răspunsuri pe măsură, altele se vor șterge din memoria dificilei perioade a creștinismului primar. Dar toate vor constitui un tezaur de gândire, o gândire care va educa în perspectiva interculturalității coerent legate de Hristos, opusă oarecum prezentei noastre perspective, atomizată în modele ale irealismului: modelul psihanalitic-relațional, dialogic-personalist, critic-antropologic, inovativ-transcultural și, abia, în sfârșit, creștin, tradus interconfesional[3]. Poate că, din acest motiv, studierea modelului catehetic al Părinților Bisericii merită revăzut ca o soluție alternativă la pierderea de orizont a distincției dintre vorbire comunitară, comunicare ori retorică socială și propovăduire întru Evanghelie.

Exigențele convertirii oglindite în *Actele Martirice*[4] se vor evidenția și în construcția internă a catehumenatului. Sfântul Iustin (către anul 150 d.

2 Explicații asupra apariției lor se pot urmări în Claudio Moreschini, Enrico Norelli, *Istoria Literaturii creștine vechi grecești și latine. I. De la Apostolul Pavel la Constantin cel Mare*, Ed. Polirom, 2001, pp. 163-180.

3 Filippo Toriello, *Educare in perspectiva interculturale*, Edizioni Scientifiche Italiane, 2001, pp. 53-84.

4 A se vedea Pr. Constantin Necula, *Exigențele convertirii oglindite în Actele Martirice - izvor primar. În Ale Tale dintru ale Tale. Liturghie – Pastorație – Mărturisire. Prinos de cinstire adus IPS Dr. Laurențiu Streza la împlinirea vârstei de 60 de ani*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2007, pp. 677-720.

Hr.), amintit deja de noi, descria în *Apologia I. 61-62*, pe scurt, linia prin care cei care credeau în cele propovăduite de către el și care promiteau că vor trăi după maximalismul propovăduit de oamenii Evangheliei aveau să fie învățați să se roage și să-l ceară, postind, lui Dumnezeu iertarea de păcatele comise dar, scrie Părintele, „cu ei ne rugăm și postim și noi". Arătând nu doar empatie pastorală, ci încredere că există o trăire-împreună (pe care o vom numi comuniune și o vom transpune constant în Liturghie) a cunoașterii lui Dumnezeu, care nu poate exista fără cunoașterea voii Lui prin propovăduire. Ceva mai târziu, către 215 d. Hr., Sfântul Hippolit va vorbi despre catehumenat mult mai tehnic. O perioadă trienală de pregătire, organizată deja în jurul unor preoți ori laici instruiți, cei aflați în pregătire aveau ajutor în nașii lor. Modelul, răspândit în Palestina și Siria, exprimă aceeași cordialitate în educație: simțul unei cunoașteri în comuniune, fără afirmări inutile de știință și cu o mare atenție la detalii. Așa apar către 180 d. Hr. în Egipt, mai ales la Alexandria, școli catehetice unde efortul cel mai amplu era legat de evidențierea principalelor elemente ale „kerigmei apostolice"[5]. Nu evitau să folosească limbajul filozofiei grecești, dar acordau acestuia noi și noi conținuturi. Ce reținem, sunt două aspecte fundamentale: comuniune și realism. Măsuri ale credinței manifestate prin conținuturi de cateheze și construcții omiletice.

Nu putem intra în amănunte asupra căii catehumenale din Biserica Primară, dar cred că merită să amintim că, în fiecare din etapele pe care avea să le parcurgă un nou convertit, prezentarea în fața comunității, admiterea în grupul de catehumeni și efortul susținut de învățare, concludeau într-o rânduială liturgică, aceea a Botezului, prin care omul cel nou în Hristos rupea legătura cu trecutul păgân (*Tradiția Apostolică*, 16), Botezul și „punerea mâinilor", semnul Mirungerii, așezând pe catehumen în integralitatea vieții în Hristos (*Tradiția Apostolică* 18-19). În acest context, se dezvoltă nu doar catehezele mistagogice, care astăzi aproape că ne lipsesc cu desăvârșire în practica parohială, ci și catehezele biblice, care se deschid apoi către catehezele dogmatice și liturgice, altele decât pur mistagogice[6]. Unui cercetător contemporan nouă, Francesco Trisoglio, titularul catedrei de Istorie Bizantină și Istoria civilizației clasice a Facultății de Litere a Universității din Torino, îi aparține o importantă identificare de model catehetic comparat. El propune cheile lecturii patristice a realității catehetice, astfel:

1. ***Cateheza ascetică***, Sfântul Ioan Scărarul și *Scara* sa, în care insistă pe a vedea și a auzi, cateheza analitică, prin care se construiește dialogul anamnetic.

2. ***Cateheza în societatea multietnică***, Sfântul Cesar d'Arles, în care se insistă pe esențializare și sinteză intelectuală, pe amabilitate mai mult decât pe zel pastoral absurd, pe concretețea misiunii mai mult decât pe interes.

3. ***Cateheza iconologiei mistagogice*** și istorice deopotrivă, având ca model pe Sfântul Ioan Damaschin, distincția acestuia venind din spiritualitate și valoarea icoanei ca epifanie. Vorbim despre cateheza ca educare a rațiunii emoției.

4. ***Cateheza lucidă*** a lui Teodor de Mopsuestia, o cateheză înveșmântată în luciditate în mijlocul unei furtuni de sensuri, o construcție

5 Amănunte în Lector Dr. Constantin Preda, *Propovăduirea Apostolică. Structuri retorice în Faptele Apostolilor,* Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodxe Române, București, 2005, 331 pg.

6 Antonio Bollin, Francesco Gasparini, *La catechesi nella vita della Chiesa. Note di Storia*, Edizioni Paoline, 1989, pp. 38-43.

didactică a mesajului ca gândire pastorală în care sufletul și mântuirea ocupă primatul[7].

5. ***Cateheza care vindecă de bolile elenismului***, Teodoret de Cyr, cateheza metaforă, analogică și plină de imagini care propune o teologie robustă și cu un profund caracter apologetic raportat la cultura vremii.

6. ***Cateheza oficială***, propovăduită de Sfântul Chiril al Ierusalimului, o catehеză transparentă dialogic și plină de învățătură, o mărturisire de credință construită cu relevanță în raport cu teologia simbolică.

7. ***Cateheza baptismală***, realizată de Sfântul Ioan Gură de Aur, un excelent aliaj formativ de omilie baptismală, catehеză către catehumeni, catehеză pentru neofiți. Se reține un limbaj catehetic în „ritm liturgic", ceea ce noi vom numi a fi „integrarea liturgică" a propovăduirii (Pr. Ilie Moldovan).

8. ***Cateheza liturgică*** a Sfântului Isidor de Sevilia[8], cunoscuta *De ecclesiasticis oficiis*, care propune o altă tramă de comunicare a adevărului revelat prin prisma limbajului liturgic[9].

Cele opt direcții identificate pot constitui, fără îndoială, opt teme de cercetare atentă a dimensiunilor prin care cateheza Bisericii primare poate ajuta, fundamental, renașterii catehetice moderne. Nu discutăm despre un nou parcurs neo-catehumenal asemenea celui construit de Biserica Romano-Catolică[10], în cultura sa imediată, și nici despre o „primăvară harismatic-penticostală", ci despre urgentarea reconstrucției interne a modului prin care comunicăm adevărul de credință. Nu este vorba doar de metode și tehnici, cum adesea credem, ci de duhul cunoașterii mărturisirii de credință din interior, din plinătatea mărturisirii de credință pe care cateheza Părinților Bisericii o prezervă cu simplitate și smerenie. Nu este important cât din noi se recunoaște în efortul Părinților Bisericii de a propune credința comunității, pestrițe ca și acum, umane a vremii, cât de faptul că avem a ne întreba cât din ceea ce facem noi ar avea recunoaștere în taina sfințeniei lor, cât din propovăduirea noastră ar motiva pentru Împărăția Cerurilor oamenii vremii de atunci și de acum, pentru că, în mod cert, temele și tonul propovăduirii catehetice primare încă mai mișcă sufletul omului contemporan nouă.

---

7 Aici amintim și lucrarea *Sfântului Irineu de Lyon, Epideixis, Demonstrarea Propovăduirii Apostolice*, cu o excelentă aducere la zi în cheie pastorală în Giuseppe Betori, *La Parola nel tempo della misiione. Biblia, cultura, comunicazione*, Ed. San Paolo, 2007, pp. 29-58.

8 Același Francesco Trisoglio a scris și o *Introduzione a Isidoro di Siviglia*, Ed. Morcelliana, 2009, 126 pg. El este și editorul volumului *Isidor di Siviglia, Le sentenze*, Morcelliana, 2008, 285 pg.

9 A se vedea pe larg în Francesco Trisoglio, *Le Catechesi dei Padri della Chiesa. Uno scrigno di tesori da riscoprire*, Effata Editrice, 2017, 174 pg.

10 Ezechiele Pasotti (a cura di), *Il Cammino Neocatecumenale secondo Paolo VI e Giovanni Paolo II*, Ed. San Paolo, 1993, 198 pg.